

8. Srednji in trdi *l* se ne rimata. Prav je: *sil* — *krokodil*; *jemal* — *piščal*; prav tudi *podil* — *siv*; *dal* — *pav*; napačno *skal* — *dal*.

9. Zveneči konzonanti se rimajo z nezvenečimi, kadar so na koncu besede ali pred nezvenečim soglasnikom, ker imajo v tej poziciji skorajda enak izgovor: *mož* — *kož*; *mraz* — *nas*; *mład* — *tat*; *krog* — *stok*.

10. Zaradi slušne podobnosti se stikata *ér* in *ír*: *mír* — *večér*.

11. Kjer ima SP ali pa narečje poudarne dvojnice, jih pesnik sme uporabiti.

12. Zdi se, da imamo slušni vtis popolnega odmeva tudi v primerih, kjer se stikanje ne ujema v vseh konzonantih: *tiho* — *vzdihov*; *homcu* — *soncu*; *po potih* — *peroti*; *vroča* — *naročja*; *vešče* — *pleše* ipd.

Silva Trdina

KAKO SODIJO O KNJIGAH...

Od vsepovsod slišiš, da današnji dijak nima smisla za literaturo, da ne ceni in ne ljubi knjige, da rajši »spoznava« romane z dveurnim gledanjem filma, kot da bi se »mučil« z branjem tedne in mesece. To je prav lahko ugotavljati in prav lahko je tudi obsojati profesorje, da ne znamo tega zatreti. Kje so pa kakšni nasveti?

Možnosti, kako vzbuditi v dijaku ljubezen do knjige in branja, je veliko. Prvi in neizpodbitni pogoj je pač profesorjeva lastna ljubezen do literature, kajti samo to, kar je v nas, lahko damo drugim, in čim več je v nas, tem več lahko damo. Pa niti samo naša ljubezen do knjige ne zadostuje; profesor si mora znati pridobiti tudi dijakovo naklonjenost, kajti človek sledi le tistemu, ki ga ima rad, in le tistega posnema. Kdor pa ima to dvoje, lahko z gotovostjo računa z uspehom. Ljubezen in spoštovanje do knjige bo vzgajal nehote pri vseh urah, tudi pri slovniških.

Toda to so samo pogoji, kaj pa sredstva?

Kot suplentka sem nekoč prisostvovala pouku prof. dr. Ivana Grafenauerja v nekem višjem gimnazijskem razredu. Zelo sem se veselila te ure. Zanimalo me je pač, kako razlaga literaturo naš prvi (in še do danes edini) avtor zakonito odobrene srednješolske literarne zgodovine. Dijaki so vso uro brali neki Jurčičev roman; če se ne motim, je bila »Hči mestnega sodnika«. Razočarana sem se vračala domov; bila sem prepričana, da s to uro nisem pridobila nič. Danes, po toliko letih profesorske prakse, pa vem čisto drugače: pri tisti uri sem pridobila ogromno! Z dijaki moramo brati. *Samo z branjem jih bomo naučili branja. Samo z branjem jim bomo približali knjigo.*

V nižjih razredih se zdi profesorju še samo po sebi razumljivo, da tolmači pravljico dijakom tako, da jo z njimi tudi prebere, in prav tako razlaga pripovedko ob zgledu pripovedke in basen ob zgledu basni. Ko pridemo v višjo, za branje ni več časa. Preberemo še pesem, odlomek iz romana, prizor iz tragedije in mislimo, da smo s tem naučili dijake spoznavati oblike, ki so dosti težje od pravljice, pripovedke in basni. Potem pa hočemo, da bero dijaki kot obvezno domače berilo, epe, novele.

romane, drame, razprave, eseje... in zahtevamo celo, da o tem še kaj napišejo. Naj damo dijakom še tako natančna navodila za branje, vse skupaj bo malo v primeri s tem, če *celotno delo* z njimi analiziramo. Šele ob branju se zbuje problemi. Šele ob zgledu lahko dokažemo dijakom, da knjig ne beremo samo zaradi »vsebine«. Ob branju zrasede pred nami avtorjeva osebnost, zdaj se poglobimo v umetniško snovanje, približa se nam nastanek dela, odpre se nam pogled v avtorjevo gradnjo, v njegov jezik, v njegov slog, začneta nas zanimati kraj in čas dogajanja, problematika dela, snov, označitev oseb, ideje.

Če bi bili dijaki pripravljene na privatno berilo z natančno analizo vsake literarne oblike v šoli, bi jim ne prihajalo več na misel prepisovati vsebine predpisanih del iz starih zvezkov, kot se tolikokrat dogaja, saj v njihovih zapiskih tudi ne želimo samo vsebin prebranih del, ampak individualne opombe, kakršne bi si moral delati vsak inteligent ob vsaki knjigi, ki jo bere. Dijaki bi tedaj razumeli, da zvezki o domačem berilu niso nekaj »šolskega«, kar bodo po maturi lahko zažgali, ampak nekaj, kar bodo v življenju nadaljevali in k čemur se bodo tolikokrat še radi vračali. Če bodo gledali na domače berilo s takega vidika, jim bo zanimiva tudi ura, ki jo bo profesor posvetil pogovoru o predelanem obveznem berilu, ali pisмени izdelek o tem delu. To oboje je poleg domačih individualnih zapiskov potrebno za poglobitev snovi, profesorju pa obenem pomaga tudi kontrolirati domače delo. Dokončno ga seveda ne bomo mogli nikoli kontrolirati. Lenuh bo še ob najboljši pripravi in najlepših navodilih prepisoval zahtevani izdelek. Pa naj prepisuje! Še vedno bo imel od tega več, kakor če bi ne delal nič. Mi pa verujemo v tisti dan, ko bomo prišli z moralno vzgojo tako daleč, da bo tudi lenuh s kesom začutil, da goljufa sebe in ne profesorja.

Ko si bomo slavisti priborili zopet več tedenskih ur, ko bosta izšla oba dela »Besedne umetnosti«, ko bomo dobili »Literarno zgodovino« in nove izdaje »Slovenskih beril«, bo vsak profesor slovenščine v razredu lahko našel časa za branje tudi najobsežnejših in najzahtevnejših literarnih oblik, kakor so epos, novela, povest, roman, drama, razprava, esej, potopis. Tedaj se bo dijakov odnos do knjige in branja poglobil. Dokler pa vsega tega ni, si pomagajmo, kakor pač vemo in znamo.

O knjigah in branju imamo tudi sestavke, ki zavestno bude ljubezen in spoštovanje do literature. Vsi prireditelji slovenskih učbenikov so vedno čutili potrebo po takih sestavkih, ker so upali, da se bo ob njih razvil prepotrebni pogovor o pomenu literature in o ceni knjige.

Kar nas je starejših slavistov, se gotovo še vsi spominjamo Debevec-Samsovega članka »Kako naj čitam« iz nekdanje Westrove čitanke za tretji razred. V tem članku je bilo veliko lepih navodil, kako vzeti knjigo v roke, da se ob njej resnično obogatimo. Toda kakor je bil članek izčrpen, pregleden in zanimiv za odraslega človeka in za profesorja predragocen, pri dijakih ni dosegel svojega namena. Za otroka pri trinajstih letih je bil preteoretičen in zato težak in dolgočasen. Tako smo prav lahko razumeli, da ga prireditelji poznejših gimnazijskih beril niso sprejeli v svoje knjige. V nekem meščanskošolskem učbeniku sem ga zasledila v zelo skrčeni obliki; to je bilo malo bolje, a po vsej verjetnosti niti tako ni uspel.

Prireditelji novih gimnazijskih beril so skušali rešiti ta problem s kakim rekom o knjigah in branju. Taka stvar je vedno lepa, toda v učbeniku za slovenščino navadno spet ne rodi tistega uspeha, kot bi ga morala. Profesorji se namreč takih kratkih sestavkov kaj radi izogibajo, ker jim nudijo premalo gradiva za zaokroženo učno enoto. Še slabše store tisti, ki dajo tako stvar prebrati za kako drugo snovjo, da učno uro lepo sklenejo. V takem primeru je kaj nevarno, da dijak ne občuti vrednosti besed, ki jih bere, in jih ima za navadno mašilo.

Prišla mi je na misel prijetna rešitev, kako pripraviti dijake do resnega premišljevanja o knjigah in branju. Zbrala sem precej aforizmov o tem in jih pokazala dijakom. Bili so navdušeni. To ni bilo nič suho šolskega. Bilo jim je življenjsko, pisano, zanimivo. Nekateri avtorji so jim bili znani; njihove sentence so jih še posebno zanimale. Imena drugih avtorjev so osvojili tisto uro in privlačno jim je bilo, da so bili najrazličnejših narodnosti, vseh dob in številnih poklicev. Debata se je vnela sama po sebi. Dijaki so aforizme tolmačili, jih primerjali, tehtali, se za nekatere še posebej ogrevali, dodajali svoje misli in se v nalogi, ki je sledila pogovoru, razpisali na dolgo in široko. Skoraj vsak dijak je našel tudi svoj aforizem o knjigi, iz vseh nalog pa je žarela ljubezen do branja in iz vseh je dihalo spoštovanje do dobre knjige.

Kako do živega je šla ta lekcija dijakom, sem se znovič prepričala konec semestra, ko sem pregledovala njihove zapiske o obveznem domačem berilu. Nekateri dijaki so si zapisali kak znan aforizem na platnicah, drugi kot geslo na začetku obravnave, nekateri so jih uporabili kot vodilno misel med izdelkom ali kot povzetek na koncu.

Delo je rodilo sad.

Naj navedem te aforizme tudi tukaj. Izbor boste še izpopolnili in če ima kdo kaj lepega, mu bom prav hvaležna, če mi pošlje, saj mislim, da ste vsi za to, da podoben sestavek izide v drugem delu »Besedne umetnosti« med zgledi za aforizem. Lépo in koristno poglavje bo in gotovo ga bodo imeli radi profesorji in dijaki. Torej!

Dante Alighieri (1265—1321), italijanski pesnik: »Četudi bi bil z eno ного že v grobu, bi se še hotel učiti.«

Francis Bacon di Verulam (1561—1626), angleški filozof: »Branje napravi iz človeka človeka.«

Paul Bourget (1852—1935), francoski pisatelj: »Če bi si izprašali vest, bi ne našli človeka, ki bi ne priznal, da bi ne bil tak, kakršen je, ako bi ne bil prebral kakega dela, pa naj bo to pesem, roman ali odlomek iz zgodovine ali filozofije.«

Giosuè Carducci (1835—1907), italijanski pesnik: »Tiho branje z majhnim naporom dan na dan, s plodno potrpežljivostjo človeka, ki zna čakati, z vedrostjo tistega, ki vidi na koncu vsakega dela napredek in resnico, krepki, dviga in boljša razum in srce.«

Cicero (106—43), latinski govornik: »Knjige so najboljše prijateljice razsvetljenega in spoznavajočega človeka in njegova knjižnica je pravi paradiz, kraj veselja, razvedrila in premišljanja, tabernakelj njegovih misli.«

Fjodor Mihajlovič Dostojevski (1821—1881), ruski pisatelj: »Naučite ljudstvo brati in vse drugo bo prišlo samo po sebi.«

Emile Faguet (1847—1916), francoski kritik: »Branje je sladko, večkratno branje še slajše: samo to te nauči umetnosti branja.«

Fran Saleški Finžgar (*1871), slovenski pisatelj: »Lepa knjiga je odlesk vrlega, krepostnega naroda, grda knjiga — plaža — je odmev skvarjenega naroda.«

François de Sales (1567—1622), francoski mislec: »Iskal sem počitka vsepovsod, a našel sem ga samo v kotičku z majhno knjigo v rokah.«

Galileo Galilei (1564—1642), italijanski fizik in astronom: »Čudovita iznajdba nad vsemi iznajdbami: pogovarjati se z ljudmi, ki še niso rojeni ... v raznih povezavah petindvajsetih črk.«

Carlo Goldoni (1707—1793), italijanski komediograf: »Čeprav nisem zanemarjal branja najbolj častivrednih in slavnih avtorjev, pri katerih sem našel kot pri najboljših mojstrih prekoristne dokaze in primere, sta vendar tisti dve knjigi, ki sta mi dali največ misliti in za kateri mi nikoli ni bilo žal, da sem ju uporabljal: Svet in Gledališče.«

Maksim Gorki (1868—1936), ruski pisatelj: »Knjiga nas uči ljubiti ljudi nesebično in spoštovati njihovo delo.«

Karel Havlíček Borovský (1821—1856), češki kritik: »Knjižnica je šola za odrasle in mlade; v njej uče premnogi modri učitelji.«

Johann Gottfried Herder (1744—1803), nemški pisatelj: »Najlepše darilo za mladega človeka ni knjiga, ampak nasvet, kako naj jo bere.«

Huang Šanku, kitajski pesnik: »Če izobražen človek tri dni nič ne bere, začuti, da postaja njegovo govorjenje neumno, in ne pogleda se rad v ogledalo.«

Victor Hugo (1802—1885), francoski pisatelj: »Naučiti ljudi brati je kakor prižgati svečo. Vsak prebran zlog je iskra.«

Tomaš Garrigue Masaryk (1850—1937), češki filozof: »Povej mi, kaj bereš, in povedal ti bom, kdo si.«

Janez Mencinger (1838—1912), slovenski pisatelj: »Za knjige velja kot za vžigalice; čim slabša je njihova kakovost, tem več jih je treba in v večji nakladi jih razpečava prodajalec.«

Fran Ksaver Meško (*1874), slovenski pisatelj: »Različno mi govore knjige, a eno vem: najboljše, kar je kdo nosil v srcu, je dal knjigi in po njej izročil tudi meni.«

Michel Eyquem de Montaigne (1533—1592), francoski filozof: »Knjige so najimnitnejša iznajdba, kar sem jih našel na tej zemeljski poti; zato resnično pomilujem ljudi, ki morejo prebiti brez njih.«

Charles de Montesquieu (1689—1755), francoski filozof: »Študij je bilo moje najučinkovitejše zdravilo zoper tegobe življenja; po uri branja mi je izginila vsaka nevěščnost.«

Ugo Ojetti (1871—1946), italijanski esejist: »Po knjigah, ki jih bereš, lahko presodim tvoj poklic, tvojo kulturo, tvoje zanimanje, tvojo duhovno svobodo. Po knjigah, ki jih bereš zmerom znova, spoznam tvojo starost, tvojo moralno, to, kar si pretrpel, in to, kar še upaš.«

Francesco Petrarca (1304—1374), italijanski pesnik: »Priateljice, nadvse prijetne za družbo, vedno pripravljene na uslugo, nikoli nadležne, me uče živeti in umirati, preganjajo mi slabo voljo, me tolažijo in ne zahtevajo drugega kot primeren prostor v kotu mojega skromnega domovanja.«

Plinij mlajši (62—113), latinski pisatelj: »Ni je tako slabe knjige, da bi ne bilo nekaj dobrega v njej.«

Ivan Pregelj (*1883), slovenski pisatelj: »Kakor gobe ženejo dandanes — knjige. Pa so najbolj pisane glive strup in smrt. Morda so tudi najbolj mikavne knjige strupene. Čuvaj se strupa, ne beri slabih knjig!«

Jean Jacques Rousseau (1712—1778), francoski pisatelj: »Ne morem si misliti dobre knjige, ki bi ne izboljšala bralca.«

John Ruskin (1819—1900), angleški kritik in sociolog: »Kdo lahko prebere vse knjige londonskega muzeja, pa bo še vedno neuk. Kdor pa zna pravilno prebrati četudi samo deset strani dobre knjige, je lahko za vselej do neke mere izobražen.«

Samuel Smiles (1812—1904), angleški filozof: »Dobra knjiga marsikdaj pomeni za narod več kakor slavna bitka.«

Sokrat (470—399), grški filozof: »Kaj bomo dovolili naši mladini brati katerokoli leposlovno ali znanstveno delo in kateregakoli avtorja, da jo bomo tako okužili z mislimi, ki so destikrat ravno nasprotno od tistih, ki jim bodo dozorelim morale voditi njihova dejanja?«

Tommaso d'Aquino (1225—1274), italijanski filozof: »Človeka, ki je prebral eno samo knjigo, se bojim.«

Jan Vrchlický (1853—1912), češki pesnik: »Če beremo zanimivo knjigo prvič, se nam rada primeri napaka, da v hlastanju po celoti spregledamo nadržbnosti. Če jo beremo drugič, smo dosti na boljšem: tedaj vsebino že poznamo in se laže ustavimo pri posameznostih.«

Stefan Zweig (1881—1942), nemški pisatelj: »Knjige so tu, čakajo in molče. Nič se ne vsiljujejo, ne kličejo, ne terjajo: Neme stoje ob strani, zdi se, da so zaspale, in vendar te iz vsake gleda neko ime kakor odprto oko.«

Oton Župančič (1878—1949), slovenski pesnik: »Kar je zapisano v knjigo, ostane iz roda v rod in vsako pokolenje zajema iz teh virov tisto, kar je v njih životvornega in oplajajočega... Dà, zatri nam knjigo in temà se zgrne nad nami. Iz strnjene skupnosti se odkrušijo tropi posameznikov brez vodila in ravnila, življenje na višji, duhovni ravni preneha... Kadar odložiš knjigo z globoko vsebino, si prevzet od notranjega ugodja, čutiš se bogatejši in svetlejši. Na vse strani so se razmaknile stene in pregraje, na vse strani se odpirajo razgledi v poprej neslutene pokrajine in daljave...«

Janez Rotar

PRIPOVEDNI STIL MASLJA PODLIMBARSKEGA

Po pripovedni snovi in pisateljski poti zavzema Maselj Podlimbarski (1852—1917) posebno mesto v razvoju slovenskega pripovedništva. Deloval je nekako ob strani glavnega književnega dogajanja in vladajoče literarne smeri. Vzrok je predvsem v odrezanosti od domače zemlje in kulturnega dogajanja doma. Odtrganost od domovine je odločilno vplivala na njegove oblikovalne zmožnosti, pa tudi na njegovo pripovedno tematiko. Kot izrazit pripovedni talent se je oblikoval individualno, vendar ob Jurčičevih pripovednih zgledih. Od tujih pisateljev mu je bil najbližji Turgenjev.

V slovensko pripovedništvo je vnesel novo tematiko, ko je s svojima zgodnjima črticama *Handžija Mato* (LZ 1887) in *Markica* (LZ 1887) razširil pripovedni krog na južnoslovansko področje. Ta svet mu je razen domačega ostal v književnih delih najbližji, saj ga je oblikoval v svojem najobsežnejšem delu *Gospodin Franjo*, ki je po snovi in doživetju iz osemdesetih let prejšnjega stoletja, a oblikovan šele konec prvega desetletja tega stoletja.

Masljev stilni izraz je tesno zvezan s tematiko, ki se giblje v glavnem v mejah avtorjevega avtobiografskega in doživljajskega sveta. V tematiki se je skušal čimbolj približati posebnostim posamezne snovi, pri tem pa naletimo, predvsem v zgodnjih letih, a tudi kasneje, na razne anomalije, ki jih sam menda ni opazil.

Za Masljev pripovedni slog zgodnje dobe so značilne šablone v sintaktičnih prvinah stavkov, narejenih po stilnih značilnostih južnoslovanske ljudske pesmi, ki je vplivala na Maslja že pri baladi *Na bojnem polju* (Zora, 1874), najpogosteje po začetnih verzih *Hasanaginice*. Po tej obliki slovanske antiteze gradi Maselj vrsto šabloniziranih stavkov, s katerimi skuša dramatisirati pripoved. Ta način hromi predvsem povest s slovensko kmečko snovjo. »Ali kdo stopi s praga gostilnice, stoječe kraj cestnega jarka, kdo je stopil tako težko in silno, kakor bi se bil siloma odtrgal od gostoljubnega poslopja? Ali je dolgi birič, terjajoč